

На сьогодні очевидним є те, що додаткові екологічні інвестиції позначаються на котируванні цінних паперів целюлозно-паперових підприємств на вітчизняному та світових фондових ринках. А звідси – важливі проблеми, які терміново потребують вирішення:

- Які екологічні показники необхідно враховувати?
- Якою повинна бути модель їх взаємозв'язку?
- Які екологічні фактори необхідно включити до моделі прогнозування попиту на цінні папери ЦПП та їх ринкової вартості?
- Як реалізувати такі моделі, адаптувавши їх до сучасних умов (обмежена кількість вітчизняних ЦПП, проблеми виходу на світові фондові ринки тощо)?

Актуальність цих проблем не викликає сумнівів. Адже екологізація виробництва та продукції покращує імідж виробника (емітента) у споживачів, що, у свою чергу, позитивно позначається на ринковій вартості його цінних паперів і сприяє додатковому залученню капіталу для підприємства. Відповіді на поставлені запитання можуть бути знайдені шляхом моделювання інвестиційного портфеля цінних паперів целюлозно-паперових підприємств з урахуванням екологічного імперативу.

Література

1. Park S., Labys W. Industrial Development and Environmental Degradation. – London: (series editor: Robert Costanza), 1998. – 387 p.
2. Боди З., Кейн А., Маркус А. Принципы инвестиций, 4-е издание.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2002. – 984 с.
3. Березенко Л. Українські емітенти на ринку депозитарних розписок// Ринок цінних паперів України. – 2001, № 1. – С. 14
4. Мишенин Е.В. Эколого – экономические проблемы природопользования в лесном комплексе. – Сумы, ВВП "Мрія – 1" ЛТД, 1998. – 272 с.

УДК 330.101.54:336.711

Асист. Н.С. Кульчицька – ЛКА

ЗНАЧЕННЯ НБУ В РОЗРОБЦІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСАД ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Представлено роль НБУ в розробці основних засад грошово-кредитної політики та інструментів її реалізації, подано вплив монетарної політики на стан грошово-кредитних ринків та економічної активності суб'єктів господарювання, висвітлено сучасні підходи незалежності центрального банку в реалізації монетарної політики.

Assist. N.S. Kultchyc'ka – LKA

Part of NBU in creation and realization main concepts of money-credit policy of Ukraine

The NBU part in creation main concepts of money-credit policy and tools its realization, the influence of monetary policy for condition of money-credit markets and economic activity of economy persons, the modern concepts of the Central Bank independency in realization of monetary policy are investigated in the article.

Сучасний світ все більше відкидає функціонування ринкових відносин в їх класичному розумінні, де ринкова економіка є внутрішньо збалансова-

ною і здатною до саморегуляції, та схиляється до необхідності розумного державного втручання в розвиток економічних процесів. Причому таке втручання розглядається не як скасування ринкових механізмів, а як доповнення останніх.

Дії уряду знаходять своє втілення у загальній макроекономічній політиці держави, яка є багатоскладовою, різновекторною та охоплює різноманітні сфери суспільства. Її складові (фінансова, грошово-кредитна, цінова, інвестиційна, структура політики тощо), що охоплюють притаманні тільки їм ділянки регулювання, водночас не є автономними та самодостатніми, а взаємовпливають, доповнюють та визначають одна одну. Така взаємозалежність зумовлює спільність їх стратегічних цілей (зростання виробництва, зростання зайнятості, стабілізація цін, збалансування платіжного балансу країни), а особливі умови функціонування та механізми впливу на реальну економіку вимагають постановки своїх локальних завдань та пошуку ефективних інструментів реалізації останніх з метою досягнення бажаної (поставленої) мети.

Не є винятком і грошово-кредитна система, що обслуговує реальний сектор економіки і може бути як каталізатором, так і гальмом процесу розширеного відтворення, а тому потребує визначення чітких цілей та шляхів їх досягнення.

Завдання, що ставляться монетарними органами та монетарні методи їх вирішення, отримали назву грошово-кредитної політики та знайшли своє реальне відображення в Основних засадах грошово-кредитної політики – щорічній програмі дій монетарних владних структур щодо функціонування грошово-кредитного сектору економіки.

Сучасна грошово-кредитна політика є адекватною до фінансово-економічної доктрини держави і базується на фундаментальних теоретичних засадах, а тому становить чималий інтерес як з позицій методології (необхідність, суть, принципи, поєднання з фіскальним регулюванням тощо), так і з практичних міркувань (пошуку дієвих та ефективних засобів і методів грошово-кредитного регулювання економічних процесів тощо).

Дослідженню цих питань присвячена значна кількість наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Однак, незважаючи на значні здобутки у сфері грошово-кредитного регулювання економіки, не знайдено єдиного погляду в теорії і практиці на шляхи збереження стабільності й економічної рівноваги заходами монетарного впливу, значний інтерес та дискусії науковців і практиків надалі викликають питання незалежності Центрального банку країни як головного органу регулювання макроекономічних процесів за допомогою грошово-кредитних методів. Відтак, дослідження проблем пов'язаних із розвитком та функціонуванням інституту центрального банку і сучасних аспектів розробки і реалізації грошово-кредитної політики не втрачають своєї актуальності й залишаються важливою науковою та практичною проблемою.

Метою написання статті є висвітлення місця і ролі центрального банку в розробці та реалізації основних засад грошово-кредитної політики, дос-

лідженні їх впливу на економічні процеси у державі, стан грошово-кредитного ринку та економічну активність суб'єктів господарювання.

Основні засади грошово-кредитної політики України ґрунтуються на основних критеріях та макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку країни на відповідний період та містять інформацію про реальний стан економіки у попередньому періоді, вплив грошово-кредитних методів регулювання на соціально-економічний рівень розвитку держави, прогностичні монетарні показники та інструменти їх забезпечення, доцільність внесення відповідних змін до монетарної політики та заходів її реалізації, економічну політику уряду, основну мету та завдання грошово-кредитної політики на перспективу.

Сучасна монетарна політика спрямована на забезпечення стабільності національної грошової одиниці як запоруки успішного розвитку суспільства. Проте, існує певна складність у визначенні пріоритетних напрямів та методів грошово-кредитного регулювання. Зокрема, основні монетарні показники (грошова маса, грошова база, рівень процентних ставок) базуються на прогнозуванні макропоказників економічного та соціального розвитку, таких як обсяг валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, дефіцит (профіцит) державного бюджету та джерела його покриття, стан платіжного та торгового балансу країни тощо і повинні задовольняти грошові потреби реального сектору економіки з метою уникнення кризи неплатежів і падіння обсягів виробництва. Неприпустимо, щоб грошово-кредитна політика стала джерелом фінансування бюджетного дефіциту, як найдешевший та найпростіший спосіб збалансування основного фінансового плану держави, що приховує у собі розкручування інфляції та знецінення національної грошової одиниці, а відтак недовіру монетарним органам влади та банківській системі загалом. Тому, реалістичність втілення в життя Основних засад грошово-кредитної політики та їх дієвість є запорукою стабільності грошово-кредитного ринку України.

Основні засади грошово-кредитної політики розробляє та реалізує Рада Національного банку України, як його керівний орган. Визначальна роль центрального банку країни щодо даного питання є незаперечною.

НБУ є особливим центральним органом державного управління, що організовує та координує роботу всієї банківської системи, а відтак має вирішальний вплив на стабільність національної валюти, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, активізацію ринкової кон'юнктури, що загалом визначають ефективність функціонування всієї економіки країни. Тобто, сама сфера діяльності та впливу згаданої фінансової інституції покладає на неї завдання щодо розробки, реалізації та контролю за проведенням основного монетарного плану країни. Останнє чітко визначається чинним законодавством, зокрема його основним законом – Конституцією України [1, ст. 100].

Центральний банк України юридично наділений певним ступенем самостійності, він є незалежним від виконавчих органів влади, а тому у своїй діяльності повинен користуватися тільки державними інтересами та чинним законодавством. Ступінь самостійності НБУ визначається його політичною та економічною незалежністю.

Політична незалежність передбачає самостійність центрального банку у визначенні основних монетарних показників як цільових орієнтирів грошово-кредитної політики, які зможуть забезпечити бажаний стан грошово-кредитної системи, а це стає можливим тільки за умови аполітичності керівних органів даної структури та відповідного порядку їх формування. Згідно з Законом України "Про Національний банк України" Рада НБУ, як один із керівних органів, формується на паритетних засадах шляхом призначення її членів як Президентом України, так і Верховною Радою України. Такий підхід служить підґрунтям того, що центральний банк не може бути ані урядовим, ані президентським банком, а отже, повинен розробляти монетарні плани виключно відповідно до національного макроекономічного плану розвитку.

Водночас, на думку ряду вітчизняних вчених, реальна незалежність НБУ та можливість ефективного формулювання й проведення ним монетарної політики дещо обмежується тим фактом, що Голова НБУ не є автоматично Головою Ради НБУ, а обирається її членами, "що може підірвати довіру до НБУ як центрального банку та позбавити Голову НБУ можливості ефективно виконувати свої обов'язки" [5, ст. 19]. Крім того, обираючи Голову Ради НБУ з її членів, не виключена можливість політичного тиску як з боку ВРУ, так і з боку Президента України.

У функції ще однієї складової політичної автономії НБУ Б.П. Адамик розглядає особисту незалежність членів органів управління центрального банку, досягти якої можна шляхом призначення останніх "на керівні посади на достатньо тривалий період часу" [3, ст. 17]. На нашу думку, фактор часу перебування на посаді в органах управління не виступає визначальним чинником, який забезпечує незалежність членів управління від впливу політичної кон'юнктури.

Іншим підтвердженням політичної самостійності НБУ у системі органів державної влади є надання йому права законодавчої ініціативи, яке визначене статтею 93 Конституції України і ставить центральний банк поряд з іншими виконавчими органами та вказує на рівноправність грошово-кредитного регулювання серед численних складових макроекономічної політики уряду.

Економічна незалежність виражається в тому, що "Національний банк України не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади не відповідають за зобов'язаннями Національного банку України" [2, ст. 4]. Отже, центральний банк не зобов'язаний автоматично видавати грошові кошти урядові для фінансування державних витрат і надавати йому перевагу при наданні кредитів та допомог. Водночас, така ж економічна незалежність закріплюється законодавчо й стосовно інших банків. Це дає змогу забезпечувати рівні умови функціонування для всієї банківської системи, створювати конкуренцію на ринку банківських послуг. Крім того, економічна незалежність центрального банку визначається самостійністю останнього при виборі інструментів грошово-кредитної політики [3, 4].

Поряд із традиційними підходами щодо автономії центрального банку, існує й більш широке трактування, яке включає і "незалежність від соціальної кон'юнктури" [4, ст. 23]. Підтвердженням цього є таке міркування:

"Центральний банк діє виключно в інтересах всього суспільства і не ставить за мету досягнення вигоди (одержання прибутку) чи нанесення збитків певним групам громадян, інститутам, секторам економіки, ..., він має бути незалежним від тих дій, що призводять до використання конкурентними перевагами, а тому не може виконувати звичайних банківських операцій". Зазначене, по-суті, притаманне операціям НБУ.

Щодо безпосередньої діяльності центрального банку, то він проводить консультації з Кабінетом Міністрів України з питань грошово-кредитної політики, розробки і здійснення загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку, однак пряме втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради Національного банку України чи Правління Національного банку, в тому числі розробки і реалізації основних засад грошово-кредитної політики, не допускається.

Виходячи з того, що незалежність центрального банку не може бути абсолютною [3, ст. 19], Національний банк України згідно з чинним законодавством має достатній ступінь незалежності, що дає йому змогу не пов'язувати свої дії з динамікою політичної кон'юнктури, а забезпечувати реалізацію грошово-кредитної політики, використовуючи при цьому найефективніші засоби, і бути противагою уряду, який може вирішувати економічні питання, керуючись суто політичними міркуваннями, що є абсолютно неприпустимим. Крім того, економічна й політична незалежність відкидає можливість існування центрального банку як органу суто технічного забезпечення директив уряду з питань грошового обігу і виводить його в ранг єдиного провідника монетарної політики у країні.

Виняткова роль НБУ в розробці й реалізації основних засад грошово-кредитної політики базується безпосередньо на функціях, які покладено на головний банк держави. Основна з них – забезпечення стабільності грошової одиниці – гривні.

Не менш важливою та визначальною є емісійна функція центрального банку, відповідно до якої останній монопольно здійснює емісію (випуск) готівки та організує її обіг. Жодна з державних структур не наділена такими повноваженнями, що вказує на прерогативу саме центрального банку здійснювати управління грошово-кредитним сектором економіки та забезпечувати потреби суб'єктів господарювання та фінансово-кредитних установ у готівкових коштах.

Центральний банк, шляхом виконання ряду інших функцій (кредитор останньої інстанції, банк банків, орган банківського регулювання та нагляду, орган валютного регулювання тощо) активно та дієво керує банківською системою країни, забезпечує її стабільність і через інструменти грошово-кредитного регулювання може реально передбачати, прогнозувати, реалізовувати та проводити контроль основних показників та індикаторів монетарної політики та стану грошово-кредитного ринку держави.

Національний банк України є єдиним органом управління, який має у своєму розпорядженні засоби, методи та інструменти впливу на грошовий

сектор, а через нього й на реальну економіку. Маючи в руках знаряддя реалізації грошово-кредитної політики, механізми її передавальної дії тільки центральний банк може забезпечити своєчасне та обґрунтоване прийняття рішень монетарного характеру і забезпечити їх належне виконання.

Таким чином, пріоритетність Національного банку України щодо питань розробки й реалізації основних засад грошово-кредитної політики України зумовлена самою природою його виникнення та функціонування, його завданнями та функціями, притаманним тільки йому інструментарієм грошово-кредитного регулювання.

Література

1. Конституція України.
2. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 року № 679-XIV (зі змінами і доповненнями).
3. Адамик Б.П. Національний банк і грошово-кредитна політика: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 278 с.
4. Козюк В.В. Сучасні центральні банки: середовище функціонування та монетарні рішення. – Тернопіль: Астон, 2001. – 300 с.
5. Пасічник В. Закон "Про Національний банк України": здобутки і втрати// Вісник НБУ. – 1999, № 8. – С. 18-20.

УДК 330.342

*Докторант Б.В. Кульчицький, канд. екон. наук –
ЛНУ ім. І. Франка*

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ УТОЧНЮЮЧИХ ОБ'ЄКТИВНИХ КРИТЕРІЇВ

Аналізуються методологічні проблеми типологізації економічних систем суспільства. Автор обґрунтовує власну наукову концепцію, яка передбачає пошук і врахування уточнюючих об'єктивних критеріїв типологізації систем. Це дозволяє розширити варіативність типологізації та повніше охопити усю палітру різних типів систем.

Doct. B.V. Kul'chyts'kyi – Ivan Franko LNU

Typologization of economic systems on base of specifying objective criteria

In article analyse the methodological problems of typologization of economic society systems. Author substantiate own scientific conception, which provides for search and taking account of specifying objective criterions of typologization of systems. This allows to widen variance of typologization and more full to overcome all palette of different systems types.

Методологічна проблема типологізації економічних систем суспільства в умовах початку третього тисячоліття ще більше актуалізується. Особливо важливою вона є для України та інших постсоціалістичних держав, які намагаються знайти свою оптимальну економічну модель. Це яскравий приклад взаємодії та взаємовпливу теорії і практики, науки й реальних економічних процесів, коли методологічні дослідження спрямовані на виявлення параметрів і вектора об'єктивної трансформації суспільних економічних систем. Теоретичними причинами особливої актуалізації методологічної проблеми типо-